

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Број: _____

Датум: _____
Београд, Господара Вучића бр. 50

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Факултета Безбедности Универзитета у Београду, од 21.децембра 2017. године, одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **мр Дејана Тепавца** под насловом: **„Заштита пословних информација у функцији националне безбедности“** у саставу: др Ивица Ђорђевић, ванредни професор Факултета Безбедности Универзитета у Београду, др Радомир Милашиновић, пензионисани редовни професор Универзитета у Београду и др Младен Милошевић, доцент Факултета Безбедности Универзитета у Београду.

Након што је прегледала и оценила рукопис докторске дисертације, Комисија подноси Наставно-научном већу Факултета безбедности следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату

Дејан Тепавац је рођен 15.05.1976. године у Карловцу, Република Хрватска. Основну и средњу школу, Гимназију општег смера, завршио је у Кореници. На Војној Академији у Београду дипломирао је 1998. године, а магистрирао 2006. године на Пољопривредном факултету у Новом Саду из научне области Маркетинг у агроекономији. Учествовао је, као коаутор, у изради неколико радова у којима је разматран економски потенцијал

Републике Србије на међународном тржишту агроиндустријских производа. Завршио је више различитих, специјалистичких, с аспекта безбедности, курсева и семинара у организацији Војнобезбедносне агенције, Министарства одбране Републике Србије.

Учесник је, такође, више пројеката и активности из области одбране. Од 2004. године запослен је у Министарству одбране Републике Србије, у Војнобезбедносној агенцији. Говори немачки и енглески језик.

Дејан Тепавац живи у Новом Саду, ожењен је и отац је двоје деце.

Списак објављених радова кандидата:

1. Влаховић Б., Тепавац Д., Ловрић Д. (2007): "Извоз сточарских производа из АП Војводине", *Савремена пољопривреда*, вол. 57, бр. 1-2, Пољопривредни факултет Нови Сад (стр. 91-97).
2. Влаховић Б., Тепавац Д. (2007): "Извоз млека и млечних прерађевина из АП Војводине" *Агроэкономика*, бр. 36, Пољопривредни факултет Нови Сад (стр. 163-170).
3. Дејан Н. Тепавац (2016): "Кретања становништва као последица нарушавања еколошке безбедности и безбедности животне средине", *Војно дело*, Vol. 68, Број 6/2016, (Мај-Јун 2016), МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“, УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ, (стр. 83-99).

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторску дисертацију под насловом: „**Заштита пословних информација у функцији националне безбедности**“, кандидат мр Дејан Тепавац је пријавио 27. децембра 2013. године. На седници од 05. јуна 2014. године, Наставно-научно веће Факултета Безбедности Универзитета у Београду одобрило је кандидату израду докторске дисертације под истим насловом, а за ментора је одређен професор др Ивица Ђорђевић. Кандидат је 19. децембра 2017. године предао текст дисертације обима 369 стране основног текста (А4 формат, ћирилични фонт 12, проред 1,5) и који је усаглашен са стандардима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације.

Структуру дисертације чини резиме на српском и енглеском језику, десет текстуалних целина, списак литературе и прилози. Основна литература садржи 371 наведена извора класификована према врстама: књиге и монографије (150), законска и нормативно правна регулатива (42), интернет извори (90), енциклопедије и речници (9),

радови објављени у стручним часописима и зборницима (80). Списак табела, графикона и слика - укупно 36. Прилози садрже: Функционални модел заштите пословних информација, Модел заштите пословних информација са аспекта људске безбедности биографију кандидата, изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада, изјаву о коришћењу.

2.1. Предмет и циљ дисертације

Информатизација људских активности, свеprisутност информационо – комуникационих технологија (ИКТ) у приватним и пословним сферама у основи је мотива за покретање истраживања на бази кога можемо објективно да сагледамо утицај нивоа заштите пословних информација на безбедност грађана. Човек као појединац појављује се у вишеструкој улози као непосредни корисник ИКТ за своје приватне потребе; на радном месту унутар пословних система; и као грађанин који користи услуге државног система институција. У оквиру редовних активности институције и пословни системи прикупљају, и обрађују информације о својим корисницима и пословним активностима. Базе података олакшавају пословне процесе, убрзавају процес евиденције, анализе и планирања, али представљају и велики потенцијал за злоупотребу од стране криминогених структура. Са развојем глобалних пословних мрежа проблем заштите и манипулације пословним информацијама превазилази границе националних држава. Негативни ефекти непријатељског продора у пословни систем на нивоу једне организационе јединице глобалног система може да има утицај на стабилност пословања целог система. Међутим, имајући у виду природу истраживања и ограничења у просторним и временским аспектима у дисертацији је акценат на утицај могуће компромитације критичних информација на безбедност грађана и заједнице људи која живи на простору омеђеном државним границама. Међународна димензија је присутна у оној мери колико је то неопходно да се укаже на глобални аспект употребе ИКТ и потребе успостављања глобалне регулативе у сфери заштите пословних мрежа и приватности грађана.

Општи циљ истраживања био је проучавање и критичка анализа актуелног стања заштите пословних информација и начина решавања проблема када дође до нарушавања интегритета пословних информационих система и компромитације критичних информација.

Посебни циљеви су:

- Анализа страних и домаћих искустава у области заштите пословних информација.
- Проучавање стања и праксе у области заштите пословних информација на нивоу пословних субјеката и у институционалним системима.
- Утврђивање корелације између степена безбедности људи у односу на ниво заштите пословних информација.
- Указивање на факторе успешности система заштите пословних информација и подизања општег стања безбедности људи.
- Утврђивање сета индикатора на основу којих се може анализирати и квантификовати стање безбедности у односу на степен заштите пословних информација.
- Креирање модела за предвиђање могућих промена стања на основу промене степена утицаја појединих варијабли.

2.2. Основне хипотезе истраживања

Мр Дејан Тепавац у докторској дисертацији кроз истраживање базирано на пројекту усвојеном при одобравању теме дисертације потврђује једну општу и три посебне хипотезе.

Општа полазна хипотеза полазила је од претпоставке да:

Постоји корелација између ефикасности система заштите пословних информација и стања безбедности система.

Посебне хипотезе биле су:

- Обим информатизације пословних активности захтева сразмерно ангажовање на обавештајној заштити пословања јер позитивни ефекти примене информационо комуникационих технологија зависе од њихове адекватне заштите.
- Усвајањем и применом адекватне законске регулативе од стране надлежних државних институција постиже се виши степен заштите пословних информација.
- Квалификована безбедносна процена са јасно дефинисаним елементима и индикаторима уgroжавања подиже ниво безбедности система.

Истраживањем је потврђено да је информатизација пословних активности повећала рањивост пословних система на злонамерне активности. У условима глобалне умрежености и прикупљања, обраде и размене великог обима података путем дигиталних

система стварају се услови за лакше долажење до критичних информација од стране неовлашћених субјеката. Нематеријална природа пословне тајне код већине корисника ствара привид о њеном мањем значају и доводи до лагодног односа према ресурсима од којих зависи опстанак компаније, односно ситуација унутар друштвене групе (државе).

Раскорак који постоји између глобалне праксе и ограничења националне регулативе у области ИКТ представља велики изазов за међународно право. Могућност прикривања идентитета и деловање са дистанце врло често остављају извршиоце ван домета правног система простора на коме се десио напад на информациони систем. Последице по безбедност грађана који раде у пословном систему и/или живе на простору који је у надлежности нападнутих институција могу бити вишеструке. Безбедност може да буде угрожена на индивидуалном нивоу јер са отицањем критичних информација из пословног система долази до угрожавања тржишне позиције нападнутог ентитета, а самим тим и до смањења броја запослених, односно могуће и потпуне елиминације са тржишта. Овим се грађани запослени у организацијама које су на мети остављају без извора прихода, повећава се стопа незапослености што у крајњем води подизању броја криминалних активности. У ширем контексту долази до подизања социјалних тензија и могуће нестабилности унутар држава на чијем простору послује организација која је на мети напада.

Истовремено уколико се изврши продор у ИКТ државних институција може се доћи до података (и информација) које омогућавају злонамерним нападачима утицај на рад институција. Путем манипулација и уцена запослених у систему, посебно носилаца важних функција у пословном и институционалном систему могуће је спровођење социјалног инжењеринга како би се амбијент прилагодио потребама нападача.

Имајући у виду могућност манипулације коју пружа свеопшта информатизација пословних активности и институционалних система неопходна је изградња система заштите који ће најпре смањити вероватноћу компромитације информација, а уколико до ње ипак дође, благовремено и ефикасно реаговати. Законска регулатива и интерни акти могу да допринесу ефикасности система заштите пословних информација. Поштовање закона уз примену одговарајућих стандарда усвојених на националном и међународном нивоу дају добар почетни оквир за уређење пословања и заштите пословне тајне.

Истовремено неопходно је пројектовање система управљања критичним информацијама тако да се на време добију сигнали упозорења уколико дође до њихове компромитације.

2.3. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација је структурирана у десет поглавља:

1. УВОД
  - 1.1. Проблем истраживања
  - 1.2. Предмет истраживања
    - 1.2.1. Просторно, временско и дисциплинарно одређење предмета истраживања
  - 1.3. Циљеви истраживања
  - 1.4. Хипотетички оквир истраживања
  - 1.5. Начин истраживања
  - 1.6. Садржај дисертације
2. САВРЕМЕНИ СВЕТ КАО УМРЕЖЕНИ ПРОСТОР
  - 2.1. Технолошке претпоставке глобализације
    - 2.1.1. Научно-технолошки прогрес
    - 2.1.2. Информационо-комуникационе технологије
  - 2.2. Национална држава у процесу глобализације
    - 2.2.1. Транснационалне привредне целине
    - 2.2.2. Регионалне интеграције
3. БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМИ САВРЕМЕНОГ СВЕТА
  - 3.1. Извори угрожавања безбедности
    - 3.1.1. Тероризам
    - 3.1.2. Организовани криминал
      - 3.1.2.1. Трговина људима
      - 3.1.2.2. Трговина оружјем
      - 3.1.2.3. Праће новца
    - 3.1.3. Оружје за масовно уништење
    - 3.1.4. Неравномеран економски развој
    - 3.1.5. Енергетска нестабилност
    - 3.1.6. Демографска експанзија и квалитет животне средине
    - 3.1.7. Еколошка неодрживост
    - 3.1.8. Локални и етнички сукоби
    - 3.1.9. Шпијунажа
  - 3.2. Теоријски приступи савременим безбедносним изазовима
    - 3.2.1. Реализам
    - 3.2.2. Либерализам
    - 3.2.3. Алтернативно критички приступ
      - 3.2.3.1. Копенхашка школа
      - 3.2.3.2. Концепт људске безбедности
4. ТЕОРИЈА ИНФОРМАЦИЈА
  - 4.1. Од податка до информације
  - 4.2. Пословне информације, пословна и државна тајна
    - 4.2.1. Појам и карактеристике пословних информација

- 4.2.2. Врсте пословних информација
- 4.2.3. Значај пословних информација
- 5. БЕЗБЕДНОСТ ПОСЛОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА
  - 5.1. Угрожавање пословних информација
    - 5.1.1. Појам угрожавања пословних информација
    - 5.1.2. Облици и субјекти угрожавања пословних информација
      - 5.1.2.1. Угрожавање пословних информација у сајбер простору
        - 5.1.2.1.1. Сајбер напади техничког типа
        - 5.1.2.1.2. Сајбер напади уз коришћење обмане
        - 5.1.2.1.3. Злоупотреба сајбер простора као средства масовне комуникације
        - 5.1.2.1.4. Субјекти претњи у сајбер простору
      - 5.1.2.2. Шпијунажа
        - 5.1.2.2.1. Корупција и поткупљивање као мотив за спровођење шпијунаже
      - 5.1.2.3. Криминал у области интелектуалне својине
      - 5.1.2.4. Физички напади на информационо - комуникационе системе
      - 5.1.2.5. Пропусти у организационим условима као облик угрожавања информационо - комуникационих система
  - 5.2. Мере и системи заштите пословних информација
    - 5.2.1. Стандарди у заштити пословних информација
    - 5.2.2. Правни оквир у заштити тајности података
    - 5.2.3. Мере заштите тајних података у ИКС
- 6. ОБАВЕШТАЈНЕ АКТИВНОСТИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
  - 6.1. Обавештајни рад у новом окружењу
  - 6.2. Методе и средства обавештајног рада
  - 6.3. Методе анализа података и безбедносна процена
  - 6.4. Области обавештајног рада
    - 6.4.1. Политика и одбрана
    - 6.4.2. Привреда
- 7. КОНТРАОБАВЕШТАЈНА ЗАШТИТА ПОСЛОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА
  - 7.1. Заштита права на приватност појединца
  - 7.2. Заштита пословних интереса
  - 7.3. Заштита националних интереса
- 8. ДИМЕНЗИЈЕ ЉУДСКЕ БЕЗБЕДНОСТИ КАО ОКВИР ЗА АНАЛИЗУ УТИЦАЈА КОМПРОМИТАЦИЈЕ ПОСЛОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА НА СТАЊЕ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ — са освртом на Републику Србију
  - 8.1. Економска и лична безбедност
  - 8.2. Безбедност исхране и безбедност здравља
  - 8.3. Политичка безбедност и безбедност заједнице
    - 8.3.1. Утицај политичких структура на медије
    - 8.3.2. Корупција и компромитација информација у полицији
    - 8.3.3. Корупција и компромитација информација у правосуђу
  - 8.4. Еколошка безбедност
- 9. ФУНКЦИОНАЛНИ МОДЕЛ ЗАШТИТЕ ПОСЛОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА

10. ЗАКЉУЧАК
ЛИТЕРАТУРА
ПРИЛОЗИ
БИОГРАФИЈА

Сажетак рада по поглављима:

У **Уводу** је приказан теоријско – методолошки оквир истраживања: предмет и проблем, односно циљ истраживања, хипотезе од којих се полази, методе које су примењене у истраживању и кратак приказ садржаја.

У **другом поглављу** дат је сажет приказ феномена и процеса који креирају савремени животни и пословни амбијент. Акцент је на ефектима научно-технолошког развоја по организацију и функционисање грађана у њиховим свакодневним активностима, успостављање глобалних пословних мрежа и промену улоге националних држава као система институција које су креиране зарад заштите интереса грађана који живе на простору њихове надлежности. Процесу и ефектима глобализације посвећен је значајан део истраживања јер управо захваљујући глобалним привредним мрежама и карактеру ИКТ животни и радни простор грађана добија нове форме, а класични државни механизми више нису у стању да одговоре изазовима новоуспостављене праксе. У датом контексту кандидат обрађује процес стварања регионалних интеграција као одговор националних држава и прелазни облик од националних ка глобалним формама управљања процесима који све више добијају планетарни карактер. Војно-политичке организације (попут НАТО-а) и економске (ОЕСД, СТО) представљају својеврсно прилагођавање националних држава новој ситуацији. Путем регионалних форми повезивања, али и универзалних организација (као што је ОУН и њене агенције) савремене државе део свог суверенитета преносе на новонастале организације како би компензирале губљење контроле над глобалним процесима који превазилазе простор омеђен националним границама.

У **трећем делу** дисертације приказани су безбедносни проблеми савременог света који су присутни на планетарном нивоу као и могуће последице које могу да проузрокују на нивоу државе и човека као појединца. Улога овог поглавља је да укаже на узрочно - последичне везе које постоје на релацији појава и стања као што је разлика између развијених и неразвијених, односно богатих и сиромашних као један од највећих безбедносних изазова савременог света. Неразвијеност је последица употребе ниско

акумулативних технологија и доминације привредних грана које у глобалним односима размене још више продубљују јаз између богатих и сиромашних. Недостатак финансијских средстава у буџетима неразвијених земаља резултира ниским приходима запослених у јавним службама и њиховом лошом квалификационом структуром. То се манифестује кроз високу стопу корупције и злоупотребе јавних овлашћења што даље води ка организованом криминалу, еколошким проблемима и одрживости појединих држава и заједница. Слабе државе постају извор проблема у глобалним размерама јер могу да буду искоришћене као платформа за развој и припрему активности разних екстремистичких организација, али и успостављање глобалних мрежа организованих криминалних ентитета. Лоше социјално-економске прилике представљају велики потенцијал за инструментализацију незадовољства грађана личним статусом у правцу активирања сукоба инспирисаних националном и верском нетрпељивошћу. Дисфункционалност националних институција олакшава негативне утицаје спољних фактора на локалне прилике те у том контексту шпијунажа представља активност која може додатно да искомпликује ситуацију на простору сиромашних и неразвијених земаља. Зато је битан моменат упознавање са праксом и припрема за одбрану од шпијунских активности којима су изложене државе (као систем институција) и привредни субјекти (корпорације) од којих зависе економске прилике на неком простору. Свест о постојећим проблемима савременог света треба да допринесе адекватној реакцији надлежних институција и појединаца како би се заједница заштитила од наведених облика угрожавања. Управо имајући у виду промену улоге националне државе и новоуспостављену праксу у глобализованом свету мр Тепавац у трећем делу дисертације представља и теоријске приступе савременим безбедносним изазовима. Реализам у теорији безбедности приказан је кроз опус домаћих аутора (Димитријевић, Стојановић, Симић) и актуелних страних теоретичара (Волц). Приказујући либерализам Имануела Канта и Копенхашку школу (Бузан и Вивер), преко мировних студија и структурног насиља (Галтунг) кандидат долази до концепта људске безбедности (агенција за развој ОУН) који је настао као реакција на недостатке у функционисању постојећег система безбедности. Губљење моћи националних држава, односно нарастање снаге транснационалног капитала доводи до проблема у функционисању државних институција које су све више инструментализоване зарад интереса крупног капитала уместо да штите

интересе грађана који су по савременој политичкој теорији део свог суверенитета предали представницима у националним парламентима како би ови путем успостављених институционалних механизма заступали њихове интересе. Колега Тепавац указује на аналитички потенцијал концепта људске безбедности који може путем утврђених индикатора у оквиру димензија које одсликавају квалитет живота грађана да укаже на проблеме у функционисању институција.

У склопу ове целине због екстензивности у обради појединих феномена текст може код површних читалаца да остави утисак конфузности и недостатка усмерености ка циљу, односно предмету истраживања. Чини се оправданом примедба да су неки делови текста сувишни. Посебно је карактеристичан део текста о тероризму (странице од 45-53.) који није у функцији теме и предмета истраживања.

Функција **четвртог поглавља** дисертације је да читаоце упозна са основним поставкама теорије информација. Улога ове целине је у функцији разумевања тезе да пословне информације заслужују озбиљно место у стратегијама привредних система и државних институција. У овом поглављу поред дефинисања основних појмова као што су податак (чињеница представљена у формализованом облику погодном за комуникацију, интерпретацију и обраду) и информације (податак коме је дато одређено значење и смисао у односу на потребе корисника), посебно је акцентиран појам пословне тајне (било која информација која има вредност зато што није опште позната, информација чија би доступност трећим лицима донела економску корист и нанела штету њеном поседнику).

Стиче се утисак да би систематичност и доследност у примени метода анализе допринео бољем утиску код читалаца овог дела материјала. Наиме, докторант Тепавац даје доста обиман текст који се односи на податке и информације, па тек касније дефинише ове појмове. На страни 120 обрађена је класификација података кроз законску регулатива која се односи на заштиту информација унутар државних система, док се исти проблем не третира на нивоу пословних система. Постоје још неки недостаци који нису од критичне важности али утичу на општи утисак о тексту. Тако на пример није јасан значај напомене дате у склопу фусноте 24 на страни 116. На страни 120. колега пише о Теорији релативне тајности у врло редукованом тексту, дајући читаоцу који се први пут сусреће са овим приступом делимичне информације о овој теорији.

У **петом поглављу** дисертације кандидат даје основне напомене везане за теоријске приступе аутора који су изучавали угрожавање пословних информација (Путник). Текст се наставља са приказом облика и субјеката угрожавања безбедности пословних информација. Акцент је на угрожавању пословних информација у сајбер простору, али нису запостављени ни класичне форме и облици угрожавања. Дати су и основни субјекти у процесу заштите пословних информација значајних за опстанак и функционисање система. Посебан акценат је стављен на мере и системе заштите кроз приказ постојећих стандарда за заштиту пословних информација. Обрађени су међународни стандарди из система ISO, као и адекватни национални стандарди Републике Србије. Посебно су приказана решења Велике Британије чији је национални стандард искоришћен као основа на бази које је креиран сет стандарда серије ISO 27000. У склопу ове целине приказан је и законодавни оквир који ствара амбијент у коме се реализује процес заштите пословних информација и у том контексту права и обавезе институција и привредних субјеката. Приказани су делови: *Кривичног законика, Закона о тајности података, Закона о заштити пословне тајне, Закона о информационој безбедности* и осталих законских решења од значаја за заштиту пословних информација на националном нивоу. Кроз упоредни приказ представљена су и законска решења САД, СР Немачке и Хрватске.

Због објективног приказа текста дисертације неопходно је указати и на уочене одређене недостатке. Читањем текста приказаног на странама од 146 до 159 стиче се утисак да се губи фокус теме (угрожавање пословних информација). Екстензивност у приступу и превише техничких детаља који нису стављени у контекст теме докторске дисертације. Аутор оставља значајан део текста без рефернци (извора) то је посебно уочљиво када пише о *Ешелону* (стр.156). Аутор није образложио сврху дела текста који се односи на *Закон о агенцији за борбу против корупције* (стр.195), иста примедба се односи и на навођење чланова 320, 388 и 391 (стр. од 200-202) *Кривичног законика*. У делу текста који се односи на инострану законска решења (стр. 207) недостаје анализа која се односи на заштиту приватности грађана. Пето поглавље остаје недоречено, нема текста који би заокружио целину (стр.222).

У **Шестом делу** дисертације дат је приказ из литературе доступних метода обавештајног рада. У овом поглављу објашњена је разлика између легалних и илегалних

начина прикупљања података и долажења до информација. Начини обраде података приказани су кроз изабране методе обавештајног рада у области политике, безбедности и привреде као најзначајнијих сегмената за функционисање система националне безбедности. Кандидат у овом делу дисертације посебну пажњу посвећује значају обавештајних активности на нивоу привредних субјеката. Предузећа која имају добру обавештајну стратегију јачају своју тржишну позицију и обратно уколико потцењују значај обавештајног рада могу временом да заостају за конкуренцијом, односно нестану са тржишне сцене.

Контраобавештајна заштите пословних информација предмет је **седмог поглавља дисертације**. Ова целина је комплементарна са претходном јер одређује разлику и дефинише контраобавештајни рад у односу на обавештајне активности. Значај заштите од непријатељских (злонамерних) активности и улога државних институција приказана је од индивидуалног нивоа, преко привредних субјеката до нивоа националне државе као система институција. Могућности злоупотреба и манипулације подацима, као и њихово коришћење за боље позиционирање конкурентских ентитета могу да угрозе функционисање привредних система и доведу до нестабилности унутар националних држава. У датом контексту посебно је потенцирано постојање система заштите од обавештајног деловања на нивоу привредних субјеката и њима комплементаран национални систем који чине Безбедносно - информативна агенција, Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција.

У **осмом поглављу** дисертације анализирана је узајамна веза стања заштите пословних информација и безбедности грађана на основу концепта људске безбедности представљеног од стране Агенције за развој Организације уједињених нација у Извештају о људском развоју за 1994.годину. Модел базиран на димензијама квалитета живота грађана представља добар аналитички оквир којим се потврђује полазна хипотеза.

Анализа појединих димензија људске безбедности потврђује могућу везу између индикатора о стању безбедности грађана и нивоа ефикасности заштите пословних информација. Кроз приказ економских услова на простору Републике Србије кандидат даје утемељену претпоставку о вези између привредне ситуације, нивоа корупције и могућности отицања критичних информација из пословних система, као и државних институција. Кандидат такође добро уочава позитивне аспекте информатизације људских

активности уз навођење могућих негативних ефеката имајући у виду целокупни амбијент. Избор економских индикатора је добар и може да сигнализира на време поремећаје у систему (*богаћење лица на руководећим позицијама несразмерно новчаним примањима, повећање броја запослених у јавном сектору поред мера о забрани запошљавања, пораст броја случајева додатног рада од стране лица запослених на административним пословима, пораст међудржавних инцидената у међународном пословању, пад активности пословног субјекта изазван губљењем пословних партнера...*)

Указујући на везу између економских прилика, квалитета исхране и стања здравља кандидат износи релевантне податке о актуелној ситуацији на простору Републике Србије. Можемо да приметимо како екстензивност у приказу података и пратећег текста доводи у питање оправданост навођења одређених статистичких показатеља. Наведни недостатак не умањује значај добро одабраних индикатора који могу да укажу на поремећаје у функционисању система у области исхране и здравља становника Републике Србије (*појава прехранбених производа на тржишту који у свом саставу садрже ГМО, повећање броја оболелих болестима узрокованим конзумирањем хране и пића сумњивог порекла*).

Спајање две димензије људске безбедности (политичке и безбедности заједнице) као и у претходном случају оправдано је кроз пратећи текст јер функционисање политичког система има директне импликације по безбедност заједнице. Уколико постоје проблеми у функционисању представничке демократије онда интереси грађана нису на прави начин заступљени у институцијама система што се одражава на стабилност заједнице, поготову ако је реч о вишенационалним срединама. Кандидат посебно потенцира значај независних медија и присуство системске корупције (посебно корупције унутар полицијских и правосудних структура). Кандидат је изабрао следеће индикаторе на основу којих да се утврди стање у област политичке и безбедности заједнице: *власничка структура медија, квалификациона структура кадрова укључених у борбу против корупције и злоупотребе службеног положаја*. Сматрамо да би поређење података о оствареним легалним приходима и имовинске ситуације државних службеника и политичких функционера могло да додатно допринесе квалитету анализе стања у овој области.

За анализу стања еколошке димензије безбедности кандидат предлаже следеће индикаторе: *број оболелих од болести респираторних органа; ниво радиоактивности и јонизујућег зрачења; и ниво емитовања штетних гасова у атмосферу*. Кандидат утемељено образлаже да се на основу наведених индикатора може доћи до приказа реалног стања квалитета животне средине. Такође на основу промене параметара који се односе на квалитет животне средине и њиховим укрштањем са подацима о здравственом стању становништва могу се открити евентуалне недоследности у приказаним резултатима. Уколико на неком простору имамо повећани број оболелих грађана са респираторним проблемима а мерења загађености не показују промене онда постоји оправдана сумња у поузданост добијених података са мерних станица. На пример мерне станице могу бити тако постављене да не региструју прави ниво загађења јер инспектори на терену имају договор са загађивачима.

У тексту овог дела дисертације уочили смо одређене недостатке попут наглог преласка са приказа концепта на индикаторе без јасног образложења о каквим индикаторима је реч (стр.280). Оправдано је потенцирање корупције као значајног безбедносног изазова, али део текста дисертације од 281. до 283. стране није повезао ауторову тезу са изнесеним статистичким подацима. Аутор, претпостављамо, очекује од читалаца да сами дођу до одређених закључака што је оправдано у случају квалификованих читалаца, али код колега који се први пут сусрећу са овом материјом то може изазвати одређене недоумице.

У **деветом делу** кандидат представља функционални модел заштите пословних информација који је резултат претходно спроведног истраживања. Приказани модел обухвата постојеће елементе система безбедности као и предлог нових организационих јединица које би требало додати како би систем могао на време да реагује након регистроване промене параметара везаних за стање безбедности на неком простору. Модел укључује све релевантне елементе система безбедности чије је функционисање повезано са прикупљањем критичних информација, њихову обраду и заштиту. Структуру модела чине узајамне везе и односи, повратне спреге и утицаји: институција, грађана, привредних система, локалне самоуправе, спољних и унутрашњих извора угрожавања безбедности грађана Републике Србије.

Поред постојећих елемената националног система безбедности кандидат предлаже две нове агенције које би требале да допринесу квалитету заштите пословних информација и омогуће рано препознавање поремећаја у окружењу који указују на компромитацију информација битних за безбедност грађана и институција. Кандидат предлаже оснивање *Агенције за информациону безбедност* која би учествовала у издавању безбедносних сертификата корисницима података који су степеновани као *државна тајна*, *строго поверљиво* и *поверљиво*. Агенција за информациону безбедност би припремала и програме за едукацију кадрова који су задужени за чување и рад са критичним информацијама у државним институцијама и привредним субјектима. Други предлог се односи на оснивање *Агенције за људску безбедност* чија би улога била успостављање и одржавање система раног упозорења на основу праћења параметара о стању квалитета живота на простору целе државе. На основу анализе добијених података са терена од надлежних институција у случају негативних трендова Агенција за људску безбедност би тражила од Агенције за информациону безбедност потврду поузданости података. Након потврде регистрованих статистичких аномалија алармиране би одговарајуће владине институције које треба да предузму адекватне кораке из њихове надлежности у циљу утврђивања узрока и решавања ученог проблема.

Закључак представља сажетак добијених резултата истраживања приказаних кроз главни део рада. Кандидат скреће пажњу на безбедносне изазове, ризике и претње којима су изложени грађани, привредни системи и државе као системи институција који треба да заштите простор унутар граница њихове надлежности од непријатељског деловања. Информације као највреднији нематеријални ресурс одувек су биле на мети непријатељских ентитета. Са свеобухватном информатизацијом људских активности проблем заштите информација које су значајне за функционисање привредних система и заједнице постаје све израженији. Неовлашћени приступ информацијама и манипулација подацима у циљу наношења штете конкурентским ентитетима постаје питање конкурентности и опстанка у глобалном неолибералном амбијенту.

Глобализација привредног и политичког простора даје нову димензију старим проблемима. Заједница људи која живи унутар надлежности националних држава изложена је притиску неолибералног модела уређења привреде чиме се ограничава моћ деловања националних институција. Доминантна улога великих транснационалних

привредних система угрожава интересе малих заједница третирајући их пре свега као извор јефтине радне снаге и тржиште за пласман робе. Предност великих серија глобалних пословних мрежа доводи у питање конкурентност малих предузећа чији опстанак зависи од специфичних знања (*Know how*). Зајединице и привредни субјекти који нису у стању да сачувају пословне тајне од којих зависи њихова тржишна позиција осуђени су на стагнацију, а у неким случајевима и на нестанак са глобализованог економског и политичког простора. Улога државних институција у заштити интереса грађана који живе на простору њихове надлежности још увек није добила адекватну замену на глобалном нивоу. Зато државе треба да штите интересе својих грађана (као појединаца и привредних актера) путем одговарајућег система безбедности. У условима информатизације људских активности највећа вредност постају информације и од успешности њихове заштите зависи привредна ситуација и стабилност на простору административних целина под управом државних институција. Глобализација привредних процеса створила је потребу и за глобалним решењима у циљу успостављања глобалних правила како би систем на планетарном нивоу могао да функционише. За сада су правила успостављена на нивоу техничких стандарда који утврђују минимум неопходан за компатибилност различитих привредних система. Донесене су и декларације које немају обавезујућу снагу за све тако да национални закони још увек представљају једино правно обавезујућа документа чије кршење подразумева и одређене јасно утврђене санкције.

Улога државе у сфери безбедности је увек препознавана на нивоу класичних војно - полицијских делатности. Имајући у виду значај који данас имају привредни системи за стабилност и опстанак заједнице улога државних институција се шири са субјеката од значаја за одбрану и на остале привредне системе. Нестанак предузећа са привредне сцене поред губљења буџетских прихода представља и повећање броја незапослених, односно раст социјалних тензија. Посебно су значајни високо технолошки привредни системи и они који запошљавају велики број радника. Заштитна улога државе у односу на њено становништво и територију је незаменљива у области заштите квалитета животне средине и контроле радног окружења. Обављање наведених државних функција подразумева безбедносни систем који прати ситуацију у реалном времену и поседује способност благовременог реаговања на сваки регистровани поремећај. Правовременост и поузданост информација представља основ ефикасности у функционисању сваке државе. Зато је

неопходан систем који је базиран на параметрима који су осетљиви на сваку промену ситуације и који може да активира предвиђене процедуре у складу са насталим околностима.

Комплементарност у функционисању привредних субјеката и државних институција уз примену међународних стандарда представља основ за успешно функционисање система заштите пословних информација. Примена међународних стандарда и усвајање законских решења базираних на искуствима развијених држава малим и неразвијеним земљама даје претпоставке за заштиту интереса грађана који живе на њиховом простору. Концепт људске безбедности захваљујући свом холистичком приступу питањима безбедности омогућава да се проблем заштите пословних информација свеобухватно анализира. Праћење ситуације кроз седам димензија људске безбедности, односно промена вредности релевантних индикатора везаних за квалитет живота грађана указује на недостатке система безбедности. Благовремена реакција на бази добијених информација о променама индикатора (систем раног упозорења) спречава дугорочну дисфункционалност националног система безбедности.

Посебно је значајно регистровање коруптивне праксе (уколико је има) и реаговање у складу са њеном распрострањеношћу и облицима. Корупција је једна од најопаснијих негативних појава која угрожава функционалност институција, доприноси губљењу поверења грађана у државу и снижава ниво безбедности у свим областима. Ниво корупције је комплементаран са нивоом угрожености пословних информација и зато треба да буде један од приоритета у деловању система националне безбедности.

3. Остварени резултати и научни допринос дисертације

У докторској дисертацији **Заштита пословних информација у функцији националне безбедности** мр Дејана Тепавца остварени су следећи резултати и научни доприноси.

- Приказан је нови мултидисциплинарни приступ савременим безбедносним изазовима и претњама са акцентом на значај заштите пословних информација за стабилност националних држава.

- Указано је на потенцијал концепта људске безбедности као новог аналитичког оквира који омогућава свестранији увид у безбедносне прилике на простору националних држава и квалитет живота њихових грађана.

- Утврђена је веза између масовне примене информационо-комуникационих технологија, глобализације и повећања значаја пословних информација за опстанак привредних ентитета и заједница људи који живе унутар простора омеђеног административним границама постојећих држава.

- Утврђена је веза између савремених извора угрожавања безбедности грађана и промене положаја националних држава у контексту глобализације савремених економских токова.

- Извршена је систематизација постојећих теоријских приступа у односу на информатизацију људских активности.

- Повезана је теорија информација са практичним аспектима заштите и тиме омогућено препознавање облика и носилаца угрожавања, односно предузимање адекватних мера за заштиту пословних информација. Скренута је пажња на значај обавештајних активности за успех пословних и државних ентитета као и неопходност контраобавештајне заштите како би се обезбедила приватност на индивидуалном нивоу, обезбедила пословна конкурентност и заштитили интереси заједнице.

- Утврђена је веза између квалитета живота грађана Републике Србије квантификованог кроз седам димензија концепта људске безбедности и могућих ефеката компромитације пословних информација.

- Креиран је и разрађен функционални модел заштите пословних информација. Модел је базиран на домаћим и страним искуствима, укључује елементе актуелног система безбедности Републике Србије уз допуну која доприноси подизању његове ефикасности. Свеопшта информатизација људских активности створила је нове облике угрожавања, али дала и нове форме старим безбедносним претњама. Глобални карактер информационо-комуникационих мрежа омогућава носиоцима обавештајних активности деловање са дистанце чиме се ограничава ефикасност националних решења. Свеобухватно решавање проблема заштите пословних информација подразумева успостављање универзалног (глобалног) система који би санкционисао све прекршаје и злонамерна дејства против интереса грађана, пословних субјеката и државних ентитета. Док се не

успостави глобални систем заштите постојеће националне државе имају обавезу и одговорност у односу на заштиту интереса грађана, пословних система и сопствених институција.

Оригинални приступ у истраживању актуелних безбедносних претњи које долазе као последица информатизације људских активности омогућио је кандидату да укаже на неопходне промене у функционисању националних система безбедности како би и даље радили у интересу заједнице грађана који живе на простору њихове надлежности. Глобална заједница у настајању треба да успостави одговарајући систем безбедности који ће надокнадити губљење контроле националних институција над глобалним процесима. Дobar основ за успостављање глобалних управљачких механизма је обавезујућа примена усвојених међународних стандарда чији значај мора да се нагласи увођењем санкција за њихово непоштовање.

4. Закључак

Комисија је мишљења да је докторска дисертација кандидата **мр Дејана Тепавца**, под насловом „**Заштита пословних информација у функцији националне безбедности**“, израђена у складу са одобреном структуром на коју је сагласност дало Наставно-научно веће Факултета безбедности Универзитета у Београду и Стручно веће Универзитета у Београду. Приступ и истраживање приказано у тексту дисертације предстаља оригиналан ауторов допринос подизању нивоа безбедности грађана Републике Србије. Актуелност теме потврђују догађаји не само на простору Републике Србије већ и у ширем глобалном контексту. Заштита пословних информација је предмет разговора како међу савезницима (унутар НАТО пакта) тако и честих оптужби између званичника великих сила о покушају продора у њихове информационе системе.

Кандидат је успео да уз употребу великог броја релевантних извора прикаже сву комплексност проблема заштите пословних информација у условима информатизације људских активности. Као резултат обимног и вишегодишњег истраживања мр Дејан Тепавец је у раду представио своје оригинално виђење решења проблема заштите пословних информација кроз функционални модел. Одређени недостаци који су регистровани кроз приказ делова текста представљају резултат сложености структуре рада која прати

мултидисциплинарност теме и сем општег утиска о стилу изражавања не утичу на значај укупног доприноса аутора обрађеној теми. Предност практичног искуства стеченог кроз професионалну делатност кандидата је у неким деловима текста дошла до изражаја, док је у одређеним сегментима рада то представљало отежавајућу околност.

На основу изложене анализе садржаја, чланови Комисије једногласно позитивно оцењују текст дисертације и са задовољством предлажу Наставно-научном већу Факултета безбедности Универзитета у Београду да поступи у складу са утврђеном процедуром и одобри јавну одбрану дисертације **мр Дејана Тепаваца** под насловом „**Заштита пословних информација у функцији националне безбедности**“.

Београд, 30. јануар 2018. године

КОМИСИЈА:

Др Ивица Ђорђевић, ванредни професор
Факултета безбедности Универзитета у Београду

Др Радомир Милашиновић, редовни професор
Универзитета у Београду, у пензији

Др Младен Милошевић, доцент
Факултета безбедности Универзитета у Београду
